

LITERATURA

- ADAM, R. – BOZDĚCHOVÁ, I. – DITTMANN, R. – ANDRLOVÁ FIDLEROVÁ, A. – CHROMÝ, J. – MAREŠ, P. – REJZEK, J. – SYNKOVÁ, P. – ŠORMOVÁ, K. (2017): *O jazyce bez hranic a další zajímavosti ze současného zkoumání češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KOUKOLÍK, F. (2013): *Já: O mozku, vědomí a sebevědomování*. Praha: Karolinum.
- KOUKOLÍK, F. (2014): *Mozek a jeho duše*. Praha: Galén.

Jiří Šedý

Ústav normální anatomie LF UP
Hněvotínská 3, 775 15 Olomouc
info@graydent.cz

Kruh přátel českého jazyka v akademickém roce 2017/2018

The Circle of Friends of the Czech Language during the 2017/2018 academic year

Cyklos přednášek, pravidelně pořádaný v prostorech FF UK v Praze, zahájila 18. 10. 2017 přednáška Hany Hermannové (Praha) *Hlavní rysy „banátské češtiny“ s přihlédnutím k obci Eibenthal aneb „Copa ešte děláte?“*. Autorka barvitě popsala prostředí, v němž se dnes komunita někdejších českých vystěhovalců do této oblasti nachází, charakterizovala češtinu, již se dorozumívá, a ukázala, že vzhledem k časové i teritoriální distanci banátských Čechů od hlavního vývojového proudu češtiny není vždy snadné jednoznačně klasifikovat jednotlivé jazykové rysy obsažené v jejich mluvených projevech a identifikovat původní jazykový útvar, z něhož byly do této komunity přeneseny. 25. 10. promluvila Lucie Štátná (Praha) na téma z oblasti etnolingvistiky. V přednášce s názvem *Obraz kočky v jazyce a kultuře: od demoničtějšího zvířete k domácímu mazlíčkoví* představila nejprve kontext lingvokulturního zkoumání opozice člověk–zvíře (s důrazem na antropomorfační prvky zvířecích stereotypů a jejich využívání); pak se věnovala stereotypu kočky v češtině a v českém slovesném folkloru, mj. i s ohledem na proměnu tohoto stereotypu, jak vyplývá ze srovnání tradičních folklorních prozaických žánrů s moderními (městskou legendou). 1. 11. naznačil Václav Lábus (Liberec) publiku *Možnosti interdisciplinárního výzkumu toponym*. Seznámil ho s webovou mapovou aplikací Toponyma v krajině, jejímž cílem je zachytit toponymii Libereckého kraje jako součást mizející lidové kultury. Na příkladu obce Vysoké nad Jizerou ukázal, která toponyma tvoří orientační systém obce, a zvláště se věnoval toponymickým objektům, které jsou v povědomí různých uživatelů fixovány v krajině různým způsobem. O týden později představil Josef Ernst (Videň) v první ze tří zamýšlených přednášek o učitelích češtiny na rakouské vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě (Wiener Neustadt) osobnost Miloty Zdirada Poláka; názvem *Milota Zdirad Polák: rakouský generál a český básník* naznačil dvojlomnost jeho života a jeho téměř rimboudovské osudy: po raketovém vstupu do obrozené literatury Polák postupně ztratil zájem o český živel a zároveň s tím, jak stoupal na společenském i hodnostním

žebříčku, se – k překvapení, zklamání a nelibosti českých vlastenců – zřejmě nejen navenek, ale i vnitřně poněmčil. Další přednáška KPČJ byla zaměřena na *Uchovávaní a předávání českého jazyka u břehů Michiganského jezera*. Marie Š t ě p á n o v á (Praha) v ní nejprve nastínila historii české krajanské komunity v Chicagu a okolí a poté předestřela obecnstvu výsledky svého výzkumu chicagských Čechů. Ten probíhal metodou strukturovaných rozhovorů a soustředil se zejména na reflexi předávání mateřštiny potomkům u příslušníků různých generací a na roli institucí v udržování jazyka a tradic. 22. 11. zahájil Petr M a r e š (Praha) třídílnou sérii přednášek zaměřených na jazyk a jazykovědu ve filmu: v příspěvku *Nesrozumitelná, nesyšitelná a chybějící řeč ve filmu* podal na řadě filmových ukázek typologii situací, kdy se ve (zvukovém!) filmu mluví nesrozumitelně, kdy se vůbec nemluví, popř. kdy divák nemá možnost řečené slyšet (krajním případem je třeba *Ballando ballando* – v české verzi *Tančírna* – režiséra Ettoreho Scoly). Na P. Mareše navázal následující týden v přednášce *Cizinecký přízvuk ve filmu* Pavel M a c h a ě (Praha): na konkrétních filmových ukázkách předváděl, k čemu takový přízvuk (ať už autentický, nebo předstíraný) slouží, jakých prostředků k jeho dosažení (či zachování) herci či režiséři užívají a do jaké míry je jeho uplatnění skutečně funkční (a občas zda má být tato stylizace vůbec věrohodná). „Filmový“ cyklus zakončili přednáškou *Obraz lingvistiky a lingvistů ve filmu* Eva L e h e ě k o v á a Jakub J e h l i ě k a (Praha). Věnovali se v ní zejména angloamerickým filmům, v nichž se tak či onak tematizuje profese lingvisty, od *My Fair Lady* (1964) a děl ještě starších až po filmy jako *Still Alice* (2014, česky *Pořád jsem to já*) o lingvistce zápasící s Alzheimerovou chorobou nebo *Arrival* (2016, česky *Příchozí*), kde lingvistka nachází klíč k jazyku mimozemské civilizace a zachraňuje tak svět. Uvažovali o tom, zda jsou obrazy lingvistů předestřené těmito filmy realistické (tj. nakolik odpovídají jejich skutečné práci) či zda se do nich promítají obecně sdílené předsudky. Z pléna pak inspirativně zaznělo, že v českých filmech nevystupují lingvisté, zato dosti často učitelé češtiny. 13. 12. vystoupil v Kruhu přátel českého jazyka Adam K ř í ž (Praha) s přednáškou o *Slovenštině a slovenských rodilých mluvčích pobývajících v Česku*. V rámci svého doktorského studia se přednášející tímto tématem zabývá jednak formou zpracovávání rozsáhlého dotazníkového výzkumu, jednak pomocí experimentálních metod. Poslední přednáška zimního běhu byla tradičně věnována *Prezentaci nových titulů České knihnice*. Martin V a l á š e k (zástupce vědecké rady edice) nejprve představil všechny letos nově vydané i reeditované svazky a pak předal slovo Robertu K o l á r o v i (Praha), aby mohl prezentovat pro studenty vytvářené pomůcky k jednotlivým svazkům edice, pracovní listy na webu a sešity „seminářů“ ke knihám. Editorky Hana B o ě k o v á a Markéta M e l o u n o v á (Brno) poté detailněji představily své dvou-svazkové vydání cestopisu Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic, celek díla i problémy s vytvořením podrobného věcného komentáře.

Nový běh přednášek se začal 28. 2. 2018. Alena A n d r l o v á F i d l e r o v á (Praha) se věnovala *Františku Janu Tomsovi: filologovi, literátu, úředníku i reformátorovi*. Tomsova dosud známá biografie byla propojena s jeho četnými pracemi o jazyce, pokusy o reformy typografie a pravopisu, překlady učebnic, knih pro mládež, náboženských textů a s další produkcí; z vystoupení bylo zřejmé, že Tomsa přímo volá po důkladném monografickém zpracování. *Ivanský narativ v české barokní hagiografii* byl tématem přednášky Marie Š k a r p o v é (Praha) 7. 3. O postavě poustevníka z 9. století s podivně církevněslovanským jménem Ivan není před 15. stoletím ani zmínky, zato v barokním období se ve Svatém Janu pod Skalou rozvinul jeho bohatý kult, zasahující i panovnickou rodinu. Právě na texty svatojanské provenience, včetně pouťnických příruček, se přednášející v rámci svého informačně i obrazově bohatého výkladu

zaměřila především. Katarína G a j d o š o v á (Bratislava) přivezla 14. 3. referát *České a slovenské kontaktné lexikálne javy v ich metajazykovej reflexii (na báze textových korpusov)*, dokládající existenci intenzivních česko-slovenských vztahů v reálné jazykové a komunikační praxi. Sledovala v různých aspektech metařečové komentáře objevující se ve slovenských i českých textech v souvislosti s některým výrazovým prostředkem druhého jazyka, jako např. *Ak to niekto takto robí, tak „je vedle jak ta jedle“, ako hovoria Česi nebo jak říkají Slováci: dobrých ľudí sa veľa zmešti*. V první jarní den představil Michal C h a r y p a r (Praha) kritickou hybridní (tj. knižní a elektronickou) edici Máchova Máje, při jejíž přípravě proběhl výzkum jediného dochovaného Máchova autografu básně; editoři zjistili, že jej Mácha pořídil až podle vysázeného textu Máje, a že tedy tento rukopis nebyl určen k předtiskovému cenzurnímu náhledu ani k vlastní sazbě, jak se doposud často soudilo, takže skutečná tisková předloha je dnes nezvěstná. 28. 3. ukázal Tamás T ö l g y e s i (Vídeň) *Středoevropskou kuchyni jako zrcadlo kontaktů interkulturních*. Na řadě pojmenování z oboru gastronomie ilustroval těsné a posud patrné lexikální vazby mezi třemi jazyky rakouské monarchie – (bavorsko-rakouskou) němčinou, maďarštinou a češtinou. Doložil, že toto přejímání, jakkoli ponejvíce byla jeho zdrojovým jazykem němčina, neprobíhalo pouze jednosměrně a že kulturní vlivy všech tří národů byly z tohoto hlediska vzájemné. *(Nejen) o komunikaci dětí s Downovým syndromem* promluvila 4. 4. Kamila H o m o l k o v á (Praha). Charakterizovala některá omezení, která pro děti s tímto genetickým postižením představuje – v porovnání se zdravými dětmi – celkový opožděný vývoj, v oblasti komunikace pak vyjadřovací obtíže jak povahy artikulační (způsobené somatickými a fyziologickými změnami jejich organismu), tak třeba zhoršené schopnosti budování syntaktických celků, a představila metody a prostředky, jimiž je možné (a také velmi žádoucí) taková omezení překonávat a přispívat tak k postupnému úspěšnému začlenění těchto dětí do běžného života. Rovněž 11. 4. byla přednáška KPČJ věnována jazykové komunikaci osob se zdravotním postižením: nazývala se *Počátky výuky mateřského jazyka u žáků se zrakovým postižením* a Klára E l i á š k o v á (Praha) v ní podala stručnou historii péče o nevidomé v českých zemích – od prvních čistě charitativních slepeckých ústavů přes dlouhé období institucionalizující se péče a mluvních cvičení bez odborné didaktiky a bez písma až k zavedení Kleinova, Heboldova a Braillova písma, k prvním osnovám a učebnicím. Fundovaný výklad i osobní nasazení přednášející ve prospěch zrakově postižených vzbudilo bohatou diskusi, v níž došlo i na současné období, v němž se letité zkušenosti a propracované metody speciálních pedagogů jen obtížně přenášejí k učitelům, v jejichž třídách se objevují zrakové postižení žáci následkem prosazení inkluzivního vzdělávání. 18. 4. se Zbyněk F i š e r (Brno) v přednášce *Komunikační strategie v paralelních překladech marketingových textů* zabýval tvorbou, recepcí a překladem takovýchto textů, u nichž je sice dominantní persvazivní funkce, ale které jsou navíc vytvářeny jako komplexní komunikáty s esteticky modifikovanou informací. Jejich „poselství“ je třeba adekvátně přeložit, tj. vyvážit ekvivalenci a tvořivost. Z příkladů zaujal slogan *Hier bin ich ein Mensch, hier darf ich's sein*, představující aluzi na Goethova Fausta a cílicí na (německého) zákazníka, který aluzi odhalí. Překlad *Zde jsem člověkem, zde nakupuji*, fungující v českém prostředí, ovšem estetickou informaci postrádá a strategii firmy neuplatňuje (na rozdíl od kreativních řešení studentů typu *Myslím, tedy nakupuji*). 25. 4. došlo na druhou ze série přednášek Josefa E r n s t a (Vídeň), tentokrát o *Ferdinandu Českém – průkopníku české vojenské terminologie*. Zabývala se Českého životem a služebním postupem (poté, co byl nedobrovolně odveden do armády jakožto člen redakce revolučního Pražského večerního listu), jeho texty (mluvnicí češtiny, čítankou, výtahem z vojenského řádu, a zejména

propracovaným Vojenským slovníkem česko-německým) i pedagogickým působením. Jarní běh přednášek Kruhu se uzavřel 2. 5. 2018 přednáškou *Čítanky nové generace*. Karel Š e b e s t a, Andrea K r á l í k o v á, Pavlína S y n k o v á a Kateřina Š o r m o v á (Praha) v ní představili koncepci vznikající řady čítanek pro 2. stupeň ZŠ vydávaných nakladatelstvím Fraus. Ve výkladu postupně komentovali jejich cíle (nejen rozvoj čtenářství krásné literatury a osvojení literárněteoretických a literárněhistorických poznatků, nýbrž i rozvoj funkční gramotnosti a výchovu ke svobodě), makro- i mikrostrukturaci (od rozložení učiva do ročníků až po rozložení textů, úloh a ilustrací na stránce) a nakonec i interaktivní verzi učebnic.

Robert Adam, Ondřej Koupil, Petr Nejedlý, Irena Vaňková

*Kruh přátel českého jazyka
Filozofická fakulta UK
náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
robert.adam@ff.cuni.cz*